

1. LISZKA (182) sb f

liszka (179), **liszka** (3); *liszka Murm, KrowObr*; *liszka : liszka BielKron (5:1)*,

-szcz- (10), *-szc-* (4), *-sc-* *RejZwierc* (2); *-szcz-* *BibRadz*; *-szc-* *MurzNT, GórnDworz*; *-szcz-* : *-szc-* *BierEz* (9:2).

sg N liszka (93). ◊ *G liszki* (7). ◊ *D liszce* (13). ◊ *A liszkę* (18). ◊ *I liszką* (7). ◊ *L liszce* (3). ◊ *V liszko* (4). ◊ *pl N liszki* (16). ◊ *G liszek* (9). ◊ *A liszki* (9). ◊ *I liszkami* (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *zool. Vulpes vulpes* (Rost: *Canis vulpes* L.); *drapieżnik z rodziny psowatych (Canidae); vulpecula Murm, Mymer¹, Mącz, Cn; vulpes (volpes, vulpis) Mącz, Cn (178) : Orzeł lata liżką chodzi BierEz H3; Zaiąc niegdy liżce przymowił Izby on nád nię lepłzy był: Bo pry prędzey niż ty biegam/ Y lepłze mięło w łobie mam. BierEz P4; Kur w pochlebstwie rozumu zbył: Liżcze śwę głowę náchylił. Oná go więc hnet popádlá/ A głupiego mędrca śniádlá. BierEz S4, H2, H3 [5 r.], H3v [5 r.], H4 [2 r.], H4v [8 r.] (99); OpecŻyw 87; Vulpecula, Ein fuchflein. Lyfká. Murm 41; Mymer¹ 27v; Też ktoby chciał truć psy/ liżki/ wilki/ kotki/ y infze zwierzętha, Naprzod wezmi omiegu FalZioł III 40d; Oliwa gdyby w niey Liżkę vwarzono/ odmiękcza wśzythki zathwardziałości/ Artetiki w człónkoch. FalZioł IV 14a, V 95; RejRozpr C3; MurzOrt B2v; KromRozm III B8; Sobol ielt włóła pyękneho/ Ale sam ielt mięła pfięgo/ Tákież kuná álbo liżká BielKom E5v; Liški maią iámy/ á ptálkowie niebiełcy gniazdá/ á Syn tżłowietzy niema/ gdzieby głowę fwoię fkłonił [Vulg Matth 8/20 i Luc 9/58] KrowObr 49 [przekład tego samego tekstu OpecŻyw, RejAp, HistRzym (2), LatHar, WujNT (3)]; RejWiz 191; Leop Iudic 15 arg, 4; RejZwierz 118v, 120v, 122 [2 r.]; BibRadz Iudic 15 arg; POwiedáli ná kurá/ iż wleciał ná grufzkę/ Widząc w polu biegáiąc Liżkę pániá dułzkę. Przyłzedł Lis/ pánie kurze/ niewiełz co fie sftáło? RejFig Aa6; A gdy żonę ięgo zá inęgo dali/ náchwytałfzy trzy ftá Liżek przywięzował głównie z ogniem do ich ogonow/ y pułzczał miedzy zboże Palestynow álbo Filiłtynow [Vulg Iudic 15/4] BielKron 52 [przekład tego samego tekstu Leop]; tám w tey Kráinie Liški czarne y popieláte. BielKron 433, 140 [2 r.], 433; Mącz 511d, 512a; A gdyć fye liżki/ álbo tchorze/ do kur nęcą/ day im fuchą wątrobę liśią álbo tchorzową/ vtárfzy ná proch SienLek 192, 31; RejAp BB7; Podźmyłz záś do owce/ do gołębiá/ thám łczyrą á proftą widzimy niewinność: á w Liżcze/ w wilku złość pokrytą. GórnDworz L15; HistRzym 87, 113; tedy fie do tego trefil on Ezop rzkomo z głupiá chytry mędrzec/ y począł im báiać o liłce RejZwierc 39v, 39v [2 r.]; SkarŻyw 496; CzechEp 407; LatHar 556; WujNT Matth 8/20, Luc 9/58, s. 233; JanNKar G3; SarnStat 644; KmitaSpit B2, C3v; Wilk bierze potáiemnie á liżká fię łási KlonWor **.*

W porównaniach (6): *GlabGad* P7v; *LudWieś* A4; A gdy co chcełz z nią mowić/ chytra iáko Liżká. *RejWiz* 23v; v kthorego źwierzęciá przodek iáko v Liżki/ pośládek iáko v małpy *BielKron* 444v; *Gannio, Szczekam/ Wołam yáko Liżká. Mącz* 142c; *Náız Rufak* káždy ogon chce mieć iáko Liżká. *PaprPan* Cc3.

Przysłowia: káżdá liżká fwoy ogon chwali *GliczKsiąż* G5v.

[Liżki thylko śierść odmieniáią/ nie obyczáie. *LorichKosz* 177v (*Linde*).]

[Ale iż fię dwoiákim obyczáiem krzywdá złtawa/ to ielt/ álbo przez gwałt álbo przez zdráde/ zdráda liżce przyłtoi/ gwałt lwowi/ oboie to człówiekowi nieprzyłtoi *CiceroKosz* 23 (*Linde*).]

[Wyrażenie: »liszka chytra«: Abo w lás rośpuściwŷy ogáry krzykliwe/ Szczwał nimi liŷzki chytre/ lub fárný pierzchliwe. *ZbylŻyw* B3.]

Szereg: »lis, (albo) liszka« (4): *Vulpis*. Lis. albo Liŷzka. *FalZioł* +7a, IV 13d, 14a; *Mqcz* 511d.

[*Niektóre z powyższych użyć mogą być też interpretowane jako a. lub b.*].

Przen: Człowiek przebiegły, podstępny, zdradliwy (7) : *MurzNT Luc* 13/32; Abowiem prorocy/ ŷyn boży/ y Apoŷtołowie ŷwięći/ po proŷtu do wŷyŷtkich niepobożnych y przewrotnych ludzi wielkiego ŷtanu mowili/ y ták wołáli ná nie. Iżeŷcie grzeŷni/ iżeŷcie rodzaj złoŷliwy y przewrotny/ lud ŷfalony/ bękárci/ wilcy/ niedzwiedzie/ liŷki/ lwi drapieżni/ y rytzący ŷmokowie *KrowObr* c2v; *BibRadz Luc* 13/32; A w Medyolanie gdzie byli możni/ ludni/ y chytrzy á wymowni Heretycy: poŷtáwił tego S. Piotrá: wiedząc iŷ od młodoŷci z Heretyki zroŷł: iámy tych liŷzek wiedział: zábieżeć wŷytkim ich mátaćkim z piŷmá wywodom vmiał *SkarŻyw* 373, 119.

Wyrażenie: »liszka chytra« [*szyk* 1:1] (2): O liŷzko chytra/ wŷzák to wiem że mię chceŷ ku temu przypędzić/ ábych ŷtobą mowił. *HistRzym* 24; *SkarŻyw* 390.

a. *Samica lisa* (2) : Liŷzká lwicy vřągáłá/ Y ŷzczeliwa ŷię mniemáłá: Iż gdykolwiek ŷzczenna byłá/ Wiele liŷiát národziłá. *BierEz* K4v, K4v.

b. *Niedorosły lis, szczenię lisa; vulpes parvula Vulg; vulpes parva PolAnt; catulus (vulpium) JanStat* (12) : Wezmi Liŷzkę młodą/ albo zaiączka młodego ktori lie marcza vrodzi *FalZioł* V 110; Poimayćie nam liŷzki málutkie/ ktore każą winnice *Leop Cant* 2/15 [*przekład tego samego tekstu BudBib*]; Liŷzek młodych áby nie zbierano/ á v kogo ią naydą áby dzyeŷieć grzywien przepadł á liŷzki roŷpuŷcić. *UstPraw* K3 [*idem SarnStat* 278, 673]; *BudBib Cant* 2/15; *SarnStat* 278 [3 r.], 673 [3 r.], 1309.

W charakterystycznych połączeniach: liszka mała (*malutka*) (2), młoda (4).

2. *Futro lisie* (4) : 50 lokyeth lytewŷkie⁸⁰ sukna XIII kvn XX, lyŷchek Sahaydakow. 5 *LibLeg* 11/97; Poydźieŷzli do Kuŷznierzá/ dáwać podŷzyć ŷzubkę/ Muŷiŷ dzieŷieć złotych dáć/ ledwo ŷkrije dupkę. A ieŷtli teŷ twoiemi Liŷzkámi podŷzyie/ Lepiey ćie on podgoli/ niŷli Bárwierz zmyie. *BielSat* C2 [*idem BierRozm*]; *RejZwierc* 94v; *BielRozm* 17.

Cf LIS, LISICA, LISIĘ, LISKI